

Taru Peltola

Mitä on paikallinen metsäpolitiikka?

Metsä on keskeinen taloudellisen elinvoimaisuuden turvaaja maaseudulla: eri aikakausina se on tarjonnut työtä savottajäkistä moto-kuskeihin ja lisäksi se on toiminut tulonlähteenä metsiä omistaville tiloille. Viime vuosina metsissä harjoitettavan yritystoiminnan muodot ovat alkaneet monipuolistua: uudet yrittäjät voivat saada tuloa metsän aineettomasta hyödyntämisestä, kuten luontomatkailuyrittäjät jotka tuotteistavat metsämaiseman palvelukokonaisuuksiksi. Paikoin uusien elinkeinojen, erityisesti matkailuelinkeinon ja siihen kytkeytyvien palveluiden ja hyödykkeiden, on arvioitu olevan taloudellisesti jopa merkittävämpiä kuin perinteisten metsänkäyttömuotojen. Metsien käytön suunnittelun kannalta avainkysymys on, miten tällaiset metsien käytön paikalliset erityispiirteet tulisi huomioida, jotta metsät tukisivat parhaimmalla mahdollisella tavalla alueen kehitystä.

Yhden avauksen tähän tarjoaa Kolilla Pohjois-Karjalassa joulukuun puolivälissä julkistettu Suomen ensimmäinen paikallinen metsäohjelma (Nuutinen ym. 2007). Kylätasolla toteutettu ohjelma on monessakin mielessä ainutlaatuinen. Siinä on pyritty tuomaan esiin metsiin liittyviä tavoitteita, joita paikallinen kyläyhteisö haluaa edistää. Ohjelma ei suoraan ohjaa metsien käyttöä, sillä viime kädessä päätöksiä tekevät metsänomistajat, mutta muodostetut tavoitteet antavat suuntaviivoja kylän metsien käytölle. Yhteisesti kirjattuja näkemyksiä voidaan esimerkiksi käyttää perusteltaessa hankkeita ja haettaessa rahoitusta niiden toteuttamiseen.

Ainutlaatuisen paikallisesta metsäohjelmasta tekee myös sen toimintaympäristö: kansallismaisemassa toteutetun ohjelman voisi olettaa sisältävän tavanomaisesta poikkeavia asioita. Suojeltujen metsien osuus on suunnittelualueella eteläsuomalaisittain korkea eli noin 30 %. Matkailuelinkeino muodostaa kylässä merkittävän

toimeentulonlähteen ja vaikuttaa olennaisesti kylän palveluvarustukseen ja elinvoimaisuuteen. Paikallisen metsäohjelman lähtötiedoissa ei esitetä tarkkoja lukuja matkailuelinkeinon merkityksestä, mutta todetaan, että matkailuun perustuvan yrittäjyyden työllistävää vaikutus on alueella suurempi kuin metsätalouden. Yllättävää onkin, että paikallisen metsäohjelman tuloksena esitetyt metsien käytön tavoitteet korostavat matkailuun verrattuna moninkertaisella painoarvolla metsien hakkuumahdollisuuksia: metsätalouskäytön painoarvoksi saatiin 54,5 % ja vastaavasti matkailuelinkeinolle vain 11,5 %. Kolin metsäohjelma voisi siten lopputulemansa puolesta olla peräisin miltä tahansa metsäiseltä seudulta, sillä paikalliset erityispiirteet metsän talouskäytölle eivät nouse esiin.

Mikä selittää tätä ristiriitaa? Ohjelman lähempi tarkastelu paljastaa, että huolimatta julkituodusta pyrkimyksestä paikallislähtöisyyteen, ohjelmatyön toteutuksessa paikallisten osallistumista on johdettu ylhäältä alaspäin. Kolin metsäohjelmaa laadittaessa paikallisista osallistujista koostuva työryhmä arvioi ja asetti painoarvojärjestykseen Metsäntutkimuslaitoksen johdolla tuotettuja vaihtoehtolaskelmia, jotka koskivat hakkuumahdollisuuksia. Laskelmavaihtoehdot on johdettu valtakunnallisesta metsien inventointiaineistosta ja hakkuumäärien rajoitteena vaihtoehdoissa ovat mm. kestävyys ja kannattavuuskriteerit. Tilanne on verrannollinen kuluttajan vähittäiskaupassa kohtaamaan valintatilanteeseen. Asiakas voi tehdä valintoja vapaasti omien mieltymystensä mukaan, mutta vain kaupan sisäänostajan ennalta määrittämästä valikoimasta. Hakkuuvaihtoehtojen punninta onkin tyypillinen esimerkki vuorovaikutusprosessista, joka perustuu ulkoa annettuihin, ei paikallisesti syntyviin vaihtoehtoihin. Myös työryhmätyöskentelyn kysymyksenasettelu

kokonaisuudessaan on annettu ulkoa: työryhmän tehtäväksi tuli pohtia sitä, kuinka paljon Kolilla on varaa jättää hakkaamatta.

Ei siten ole lainkaan ihme, että prosessi oli paikallisen metsäpolitiikan kannalta ”vinoutunut”: keskustelun kohteena oli puuraaka-aineen tuotantomäärä eivätkä esimerkiksi kylän elinkeinojen kehittämistarpeet. Monet Kolin paikallisen metsäohjelman tavoitteista ja toimenpide-ehdotuksista, kuten ”tuottoisat metsät” tai ”laatu puun kasvatusta”, ovat tuttuja kansallisesta metsäohjelmasta. Ylhäältä alaspäin johdetussa osallistumisprosessissa paikalliset erityispiirteet pyyhkiytyvät pois, tavoitteet yhdenmukaistuvat ja sulautuvat yhteen kansallisen metsäpolitiikan tavoitteiden kanssa. Vastaavanlaisia havaintoja ovat tehneet myös tutkijat Eeva Primmer ja Simo Kyllönen (2006) arvioidessaan metsäohjelmien valmistelua Suomessa: kansalaisille ja sidosryhmille järjestetyt kuulemistilaisuudet ovat lisänneet niihin osallistuvien tietoisuutta kansallisista tavoitteista, mutta eivät ole välittäneet paikallisesti tai alueellisesti merkittäviä avauksia ja aloitteita metsäpolitiikkaan.

Ylhäältä alas johdetun työskentelyn vastapainona Kolin prosessista voidaan kuitenkin löytää myös yhteisölähtöistä vuorovaikutusta, jossa itse vaihtoehtojen muodostaminen ja keskustelukysymysten muotoilu on vuorovaikutuksen päätavoite ja lopputulos. Kun Kolin työryhmä ruoti ”muiksi metsäarvoiksi” kutsuttuja asioita, lähtökohtana näyttivät olleen monet paikallisen toimintayhteisön erityispiirteisiin liittyvät asiat, kuten esimerkiksi retkeilypolkujen kunnostaminen, maiseman avaaminen tai kesäteatterin kehittäminen. Arvokasta on se, että työryhmässä nousi esiin myös omia keskustelukysymyksiä ja ongelmanasetteluja, kuten matkailuun sopivien kohteiden tarjonnan ja kysynnän kohtaamisen problematiikka. Näillä kylän elinkeinotoiminnan erityispiirteillä ja siihen liittyvillä kysymyksillä ei kuitenkaan ole ollut vaikutusta esimerkiksi ohjelmatyössä hyödynnetyn tiedon laatuun. Ohjelmassa käytettiin lähinnä hakkuulaskelmia eikä selvitetty esimerkiksi matkailun aluetaloudellisia kerrannaisvaikutuksia. Näin ohjelmaproessin kaksi työskentelytapaa eivät kohdanneet, vaan jäivät toisistaan erillisiksi.

Kolin esimerkki osoittaa, että ei suinkaan ole samantekevää millä tavoin eri näkökulmia ja tavoitteita käsitellään metsäohjelmissa. Ylhäältä alas toteutettuna paikallinen metsäohjelma latistuu keinoksi keskustel-

la valmiiden (tieteen ja metsäpolitiikan tuottamien) vaihtoehtojen paikallisesta merkityksestä. Riskinä on, että vuoropuhelu kansallisen metsäpolitiikan ja yhteisöllisten tavoitteenasettelujen välisistä jännitteistä jää avaamatta. Miten ylhäältä johdettu prosessi voisikaan ratkaista eri elinkeinojen välistä kiistaa, jos se ei ota täysimääräisesti huomioon paikallisia olosuhteita?

Kolilla toteutettu metsäohjelma antaa vain vaillinaisen vastauksen siihen, mitä metsäpolitiikka on paikallisella tasolla. Paikallisen metsäohjelman uskottavuus vuorovaikutteisen ja yhteistoiminnallisen metsäpolitiikan työkaluna riippuu pitkälti siitä, mihin suuntaan sitä kehitetään jatkossa. Kolin metsäohjelma tarjoaa kaksi vaihtoehtoista polkua: kansallisen metsäpolitiikan paikallisille vaihtoehtolaskelmille perustuvan mallin sekä yhteisöllisiä vaihtoehtoja ja ongelmanasetteluja tuottavan aidosti paikallisen metsäohjelmamallin. Näistä jälkimmäinen voi parhaimmillaan avata keskustelua metsäpolitiikan ja muiden laajempien yhteiskunnallisten intressien välille. Se voi olla esimerkiksi keino pohtia, millä edellytyksillä metsäpolitiikan tavoitteita toteutetaan kansallispuiston ympäristössä. Jos paikallisia metsäohjelmia ryhdytään laatimaan myös muualla Suomessa, sen lupaukset liittyvät nimenomaisesti jälkimmäiseen, avoimempaan työskentelymahdollisuuteen. Lupausten lunastaminen edellyttää myös tehdyn työn hyvien kokemusten ja oivallusten hyödyntämistä ja kompastuskivien tunnistamista.

Kirjallisuus

- Nuutinen, T., Kärkkäinen, L., Niinistö, S., Hassinen, K. & Lukkarinen, E. 2007. Kolin ja Hattusaaren paikallinen metsäohjelma. Metsäntutkimuslaitos, Joensuu.
- Primmer, E. & Kyllönen, S. 2006. Goals for public participation implied by sustainable development, and the preparatory process of the Finnish National Forest Programme”. *Forest Policy and Economics* 8(8): 838–853.

■ HT Taru Peltola, vanhempi tutkija (kestävä luonnonvarapolitiikka), Suomen ympäristökeskus, Joensuun toimipaikka. Sähköposti taru.peltola(at)ymparisto.fi